

Звездана ЕЛЕЗОВИЋ

УСПЕХ СРПСКЕ СКУЛПТУРЕ НА СВЕТСКОЈ ИЗЛОЖБИ У ПАРИЗУ 1900. ГОДИНЕ*

Апстракт: Рад говори о успеху српског вајарства на Светској изложби у Паризу 1900. године, када је прву награду за дело *Косовски споменик* добио Ђорђе Јовановић. Поред њега, на изложби су учествовали и вајари Петар Убавкић и Симеон Роксандић. Српској скулптури, која је још била под утицајем академизма, упркос новим тенденцијама у европској уметности, одато је признање, што је довело до афирмације скулптуре у српском друштву, у којој је тада примат имало сликарство.

Кључне речи: Ђорђе Јовановић, Петар Убавкић, Симеон Роксандић, Светска изложба у Паризу 1900, Косовски споменик, Крушевац, српска скулптура.

Светска изложба у Паризу одржана је 1900. године, на прелазу векова, у славу достигнућа прошлог и у циљу бржег развоја новог, XX века. Стил доминантно присутан на изложби била је сецесија. Изложба је трајала од 15. априла до 12. новембра 1900. године. Учествовало је више од 76.000 излагача на простору од 1,12 квадратних километара, у великом броју изграђених павиљона. Светску изложбу у Паризу посетило је преко 50 милиона људи, продатих улазница било је 50.607.307.¹

Када је Србија добила позив да учествује на изложби у Паризу, српска влада формирала је посебан одбор за припрему изложбе, са

---

* Рад је написан у оквиру пројекта *Духовне појаве и стваралаштво српског народа на Косову и Метохији од XV до XX века* (бр. 148020), који је одобрило и финансира Министарство науке Републике Србије.

¹ V. Arwas, *Art nouveau: the French aesthetic*, London: Papadakis Publisher 2002, 66.

Светозаром Гвоздићем на челу. Србија је тежила ка својој државној афирмацији и програм изложбе био је амбициозан. Одлучено је да се подигне посебан павиљон на платоу изнад Сене, код моста Алма, према пројекту Милана Капетановића. Павиљон је изграђен у српско-византијском стилу, и подсећао је на цркву, али је оставио снажан утисак на посетиоце јер се уклопио у тежњу ка фолклорним елементима, која је била присутна на целој изложби. Србија је своју поставку изложила у павиљону и тематским изложбама на Марсовим пољима. Покушала је да афирмише своју пољопривреду и индустрију, али и просвету, културу и уметност. Три године је читава земља живела у припремама: ангажовани су богати индустријалци, научници, уметници, занатлије и други који су припремали експонате за изложбу. Зидови павиљона су били обложени пиротским ћилимима, изложени су руде и минерали, етнографски предмети, пољопривредни производи. У изложбеном простору је постављено неколико група састављених од воштаних фигура. Прва група је била посвећена ратничкој Србији и кнезу Милошу. Друга је у минијатури представљала улаз манастира Високи Дечани, на брежуљку који доминира Дечанском реком. Затим је уследила традиционална посета гробова старих српских краљева кроз ликове варошана из Скадра, Ђаковице, Новог Пазара, сељака с Косова, из Дебра, Тетова, Гостивара. Поред њих су били представљени Срби из Црне Горе, јужне Мађарске, Славоније, Хрватске, Далмације. Пета група је представљала српску свадбу, и шеста Србе из Босне и Херцеговине. Успех је био велики: српски излагачи су добили 220 награда, од тога 7 Grand Prix-а, 35 златних и 53 сребрне медаље.²

Српски уметници су искористили јединствену прилику да изложе своја монументална дела са темама из националне историје. У тим делима је преовлађивао романтичарски дух и реалистички приступ. Паја Јовановић је изложио дело *Крунисање цара Душана* (за које је добио златну медаљу); Марко Мурат *Долазак цара Душана у Дубровник*; Бета Вукановић *Слава у Србији* и *Увођење Маре, кћери Лазарева, у харем* и још два портрета; Ђорђе Крстић *Пад Сталаћа*; Леон Коен *Отмицу девојака*; Риста Вукановић *Дахије*; Петар Раносовић *Упад хајдук Вељка у турски стан*. Излагали су још: Кирило Кутлик, Анастас Боцарић, Светислав Јовановић, Никола Милојевић, Стева Тодоровић, Пашко Вучетић, Антоанета

² Л. Трифуновић, *Учешиће Срба на светској изложби у Паризу 1900*, у: Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ, 1980, 500–501; Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку. Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Београд: Завод за уџбенике, 2006, 325–327.

Вулић и Живко Југовић. На Светској изложби у Паризу излагала су три српска вајара: Ђорђе Јовановић изложио је *Косовски споменик* и *Змај Јова Јовановић*; Симеон Роксандић *Дечак који вади трн*; Петар Убавкић монументалну скулптуру *Таковски устанак* и *Александар Обреновић*.³

Српски навилјон у Паризу 1900.

У то време се српска уметност нашла у одређеним егзистенцијалним проблемима. Вајарство се нашло у сенци сликарства, за које је критичка и шира публика била заинтересованија. Уопште се за почетак развоја српске скулптуре везују имена ова три вајара, која су узела учешће на Париској изложби: Ђорђа Јовановића, Петра Убавкића и Симеона Роксандића. Они се убрајају у представнике академизма, а Роксандић је био близу реализма. Иначе, прва фаза развоја скулптуре код Срба крајем XIX века носи ознаке академизма. О делима српских вајара из тих почетака скулптуре данас има мало сачуваних радова, а она сведоче о утицају Италије и француске академске школе. То не представља никакву посебност српске скулптуре, већ само њен реалан развој, као и у другим европским земљама. Уметници су се још дивили ремек-делима ренесансе у Италији, тако да се није доводила у питање уметничка оригиналност, јер су у првом плану били лепота и вештина. Ипак, не могу се прецизно одредити узорни који су у Риму утицали на Убавкића или касније Роксандића. Изгледа да је стваралаштво Ђорђа Јовановића више импоновало српском грађанству с почетка XX века, те је то допринело популаризацији и развоју скулптуре. Она „је одговарала идеалима узвишености и величанствености. Садржавала је елементе класичности и елементе модерности у оној умереној варијанти француске академске школе, која је виталну снагу реалистичких форми и романтичарски замах преводила у елегантне арабеске инсистирајући при томе на отмености облика и композиције.“⁴

³ М. Пушић, „Srpska skulptura 1880–1950“, у: *Jugoslovenska skulptura 1870–1950*, Beograd: Muzej savremene umetnosti, 1975, 62–63.

⁴ Исто.

Ђорђе Јовановић, *Споменик косовским јунацима*, Крушевац, 1904.

Поводом одлуке да се централна прослава петогодишњице Косовске битке одржи у Крушевцу, истовремено је одлучено да се подигне и споменик, за који је по конкурсу одабрано идејно решење Ђорђа Јовановића.

„У оквиру прославе постављени су темељи за *Косовски споменик* у Крушевцу, али је његова израда трајала више од једне деценије.“⁵

Овај монументални споменик пред аутора поставља питање композиције са више фигура и њиховог смештаја на отвореном простору. На пирамидалну композицију аутор је поставио рањеног барјактара Бошка Југовића – из чије руке вила прима заставу. Са два рељефа: *Причешћивање Лазарове војске* и *Милош убија Мурата*, као и два седећим фигурама: *Србија* и *Гуслар*, украшено је постолје споменика. Композиција споменика надахнута је народном епиком, а сâм споменик одражавао је политичку слику тадашње Србије.⁶

⁵ Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2006, 296.

⁶ Д. Медаковић, „Ликовне уметности на прелому два века“, у: *Историја српског народа*, књ. VI, том 2, Српска књижевна задруга, Београд 2000, 447–449.

У европској ликовној култури XIX века коришћене су алегоријске персонификације нације, у којима се изражавао одређени актуелни став, или формулисала постојећа политичка ситуација. Ове алегоријске персонификације присутне су јаче и у српској уметности, а очигледне су и на споменику косовским јунацима Ђорђа Јовановића. „Србија која влада, Слободна Србија среће се и на споменику *косовским јунацима*... Она је приказана како седи овенчана лаворовим венцем, док левом руком придржава мач. Изнад ње постављен је грб Краљевине Србије. Тако се персонификација слободне Србије управо односи на обновљено српско краљевство.“⁷

Наши уметници јесу на изложби испољили вештину декорације, али је она полако нестајала са сцене у ондашњем Паризу. Долазила су нека друга времена и уметници који су сликарство и скулптуру усмеравали ка неком новом путу. Лазар Трифуновић за те разлике каже: „... али у односу на онај други Париз, незванични, који је водио сликарство напред и одређивао ток уметничком животу Европе, разлике су биле огромне – Сезан је у Ексу сликао своја зрела дела са геометријским асоцијацијама, Гоген је на Тахитију завршавао последњи циклус, млади Пикасо је већ дошао у Париз, а Матис је правио прве слике звучног колорита. У таквом миљеу актова, мртвих природа и пејсажа није имала шта да тражи наша патетична визија прошлости. У Београд су се српски уметници вратили са медаљама, умирени у патриотизму, али и са интуитивним сазнањем да будућност сликарства иде другим путем. И не само сликарства, и будућност света је пошла другим путем.“⁸

И поред успеха српске скулптуре у Паризу, наши вајари су били свесни да уметност, којој су њихова дела припадала, пролази. Европска уметност нашла се на раскрсници, и неповратно је кренула неким новим смерницама, у потрази за савременим ликовним изразом.

Литература

- Arnason 1975: Н. Н. Arnason, *Istorija moderne umetnosti: slikarstvo, skulptura, arhitektura*, Београд: Југославија.
- Arwas 2002: V. Arwas, *Art nouveau: the French aesthetic*, London: Papadakis Publisher.

⁷ Н. Макуљевић, 213–215.

⁸ Ј. Трифуновић, *Учешће Срба на светској изложби у Паризу 1900*, у: Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ, 1980, 501.

- Вујовић 2005: Б. Вујовић, *Историја уметности*, Београд: Б. Вујовић.
- Медаковић 2000: Д. Медаковић, „Ликовне уметности на прелому два века“, у: *Историја српског народа*, књ. VI, том 2, Београд: Српска књижевна задруга.
- Kolarić 1961: Kolarić, *Novija jugoslovenska skulptura*, Beograd: Jugoslavija.
- Макуљевић 2006: Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у XIX веку. Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Београд: Завод за уџбенике.
- Николајевић 1980: Б. Николајевић, *Српска уметност на Париској изложби*, у: Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ.
- Pušić 1975: М. Pušić, „Srpska skulptura 1880–1950“, у: *Jugoslovenska skulptura 1870–1950*, Beograd: Muzej savremene umetnosti.
- Трифуновић 1980: Ј. Трифуновић, *Учешиће Срба на светској изложби у Паризу 1900*, у: Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ.

Цитирана дела

- Arwas 2002: V. Arwas, *Art nouveau: the French aesthetic*, London: Papadakis Publisher.
- Макуљевић 2006: Н. Макуљевић, *Уметност и национална идеја у 19 веку. Систем европске и српске визуелне културе у служби нације*, Београд: Завод за уџбенике.
- Медаковић 2000: Д. Медаковић, „Ликовне уметности на прелому два века“, у: *Историја српског народа*, књ. VI, том 2, Београд: Српска књижевна задруга.
- Николајевић 1980: Б. Николајевић, *Српска уметност на Париској изложби*, у: Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ.
- Pušić 1975: М. Pušić, „Srpska skulptura 1880–1950“, у: *Jugoslovenska skulptura 1870–1950*, Beograd: Muzej savremene umetnosti.
- Трифуновић 1980: Ј. Трифуновић, *Учешиће Срба на светској изложби у Паризу 1900*, у: Уметници чланови САНУ, Београд: САНУ.

Zvezdana ELEZOVIĆ

The Success of the Serbian Sculpture at the World's Exhibition
in Paris in 1900

Summary

In this article the author states that at world's exhibition in Paris the Serbian sculpture was presented through the works of Đorđe Jovanović, Petar Ubavkić and Sima Roksandić. These three sculptors are connected with the beginning of the development of the Serbian sculpture, who is considered to be the representatives of academism while Roksandić is considered to be close to the realism. Đorđe Jovanović was awarded the gold medal for his work the Monument to Kosovo Heroes in Paris in 1900. It contributed to the development of sculpture which was largely in the shadow of painting. Generally speaking, the first phase of the development of sculpture with Serbs at the end of the 19th century bears the marks of academism confronted with new aspirations in the European art of that time. The European sculpture and painting under the influence of new artists were breaking off with the academism looking for new ways of artistic expression.